

KŘIŽOVATKY ČESKÝCH A ČESKOSLOVENSKÝCH DĚJIN 1918

Učební pomůcka nazvaná *Křížovanky českých a československých dějin* představuje soubor tiskovin z počátku dějin samostatného československého státu. Naleznete zde mapy, novinové články vztahující se k významným okamžikům československých dějin, ukázkou dobové reklamy, dobového humoru, korespondenci apod. Pracujeme s pojmem médium v širším slova smyslu, chápeme jej jako jakýkoli tištěný materiál nesoucí sdělení. Pracovní materiál je rozdělen na dvě části:

- pro pedagogy: obrázek + metodický podklad;
- pro žáky: obrázek.

Cílová skupina: 2. stupeň ZŠ; SŠ

Motivace vzniku programu:

Pracovní materiál je založen na dobových tiskovinách vztahujících se k dějinám počátku 20. století, především k období po roce 1918.

Návaznost na RVP ZV:

- vzdělávací oblast Člověk a společnost
- vzdělávací obor Dějepis: Tematický celek Rozdělení a integrující se svět očekávaný výstup: žák prokáže základní orientaci v dějinách Československa v období 1918–1938
- průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova; Výchova demokratického občana; Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech; Multikulturní výchova; Mediální výchova

Klíčová slova:

1. světová válka, vznik samostatného československého státu, každodennost, dobová kultura, státní symboly

Metody a techniky:

- slovní (výklad, práce s písemnými prameny, prezentace - tvorba zprávy), práce s obrazovými prameny, brainstorming, skupinová práce

Dopisnice vydaná v roce 1914

Vojáci během první světové války informovali své blízké o životě na frontě. Podobných lístků se z tohoto období zachovalo velké množství, neboť příslušníků armády bylo mnoho. Sběratelé často rozlišují dopisnice podle poštovních razítek – polní pošty (černé kulaté s číslem), vojenského útvaru (modré nebo červené řádkové či jiného tvaru) a cenzury (razítko, rukopisná poznámka). Korespondence zaslána ze zázemí většinou nemá známku, neboť byla osvobozena od poštovního a nese pouze razítko civilní podací pošty. Dopisy zajatců poznáme nejen díky obsahu, ale také podle značky Mezinárodního červeného kříže, který korespondenci zprostředkovával.

Sbírka: Historické muzeum – Národní muzeum

Otázky k zamyšlení:

- Jakou funkci dopisnice plnily? *Vojáci jejich prostřednictvím informovali své rodiny o životě na frontě.*
- Proč se první světová válka označuje jako zákopová? *Jedná se o formu nepohyblivé války. V období první světové války došlo k nárůstu počtu palných zbraní, ale stále chyběly rychlé mobilní prostředky, což vedlo k zvýhodnění zakopaných obránců.*
- Jakou informační hodnotu pro nás mají dopisnice dnes? *Přinášejí nám autentické svědectví doby prostřednictvím příběh konkrétního člověka.*

Titulní strana tiskoviny vydané u příležitosti 1. máje roku 1919. Stále je patrná euforie z ukončení první světové války a ze vzniku samostatného československého státu. Na obrázku si povšimněte znaků historických zemí tvořící Československo: Slovensko v horním poli, moravská a slezská orlice v poli středním a český lev v poli dolním. Chybí zde znaky dalších historických zemí, které ČSR tvořily, tedy Podkarpatské Rusi, Ratibořska, Těšínska a Opavsko – ty obsahuje velký státní znak, jenž byl zákonem ustanoven až v roce 1920.

Zdroj: Anonym, 1919. *Májový list*. Titulní strana.

Otázky k zamyšlení:

- Prohlédni si znaky historických zemí, které tvořily Československo a pokus se určit, který erb patří které zemi. *Kříž (horní pole) Slovensko, károvaná orlice Morava, černá orlice Slezsko, český lev (dolní pole).*
- Které historické země první republiky zde chybí a objevují se v pozdější verzi státního znaku? *Podkarpatská Rus, Těšínsko, Ratibořsko, Opavsko.*
- Který státní znak obsahuje všechny znaky velkých historických zemí první republiky? *Velký státní znak Československa.*

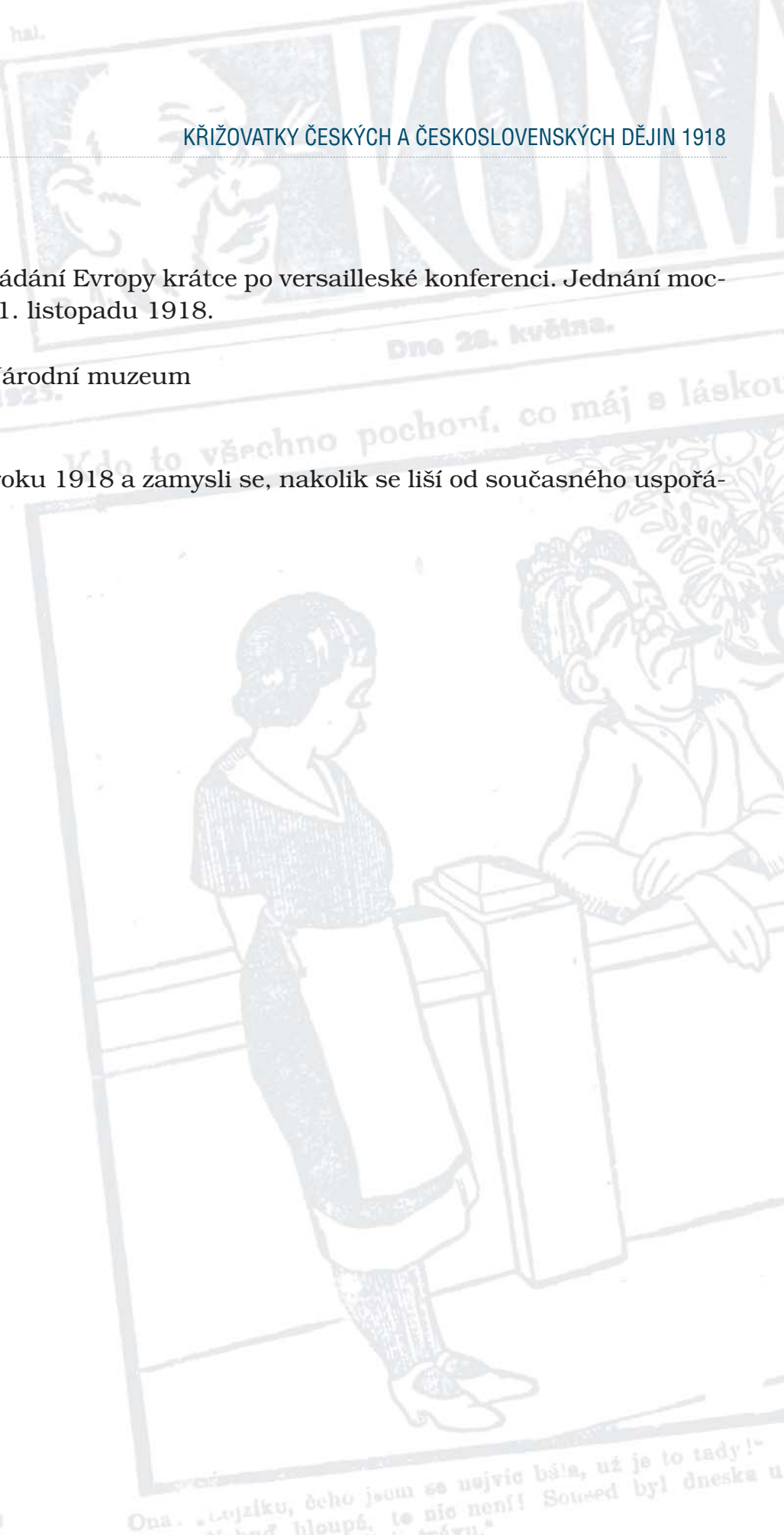

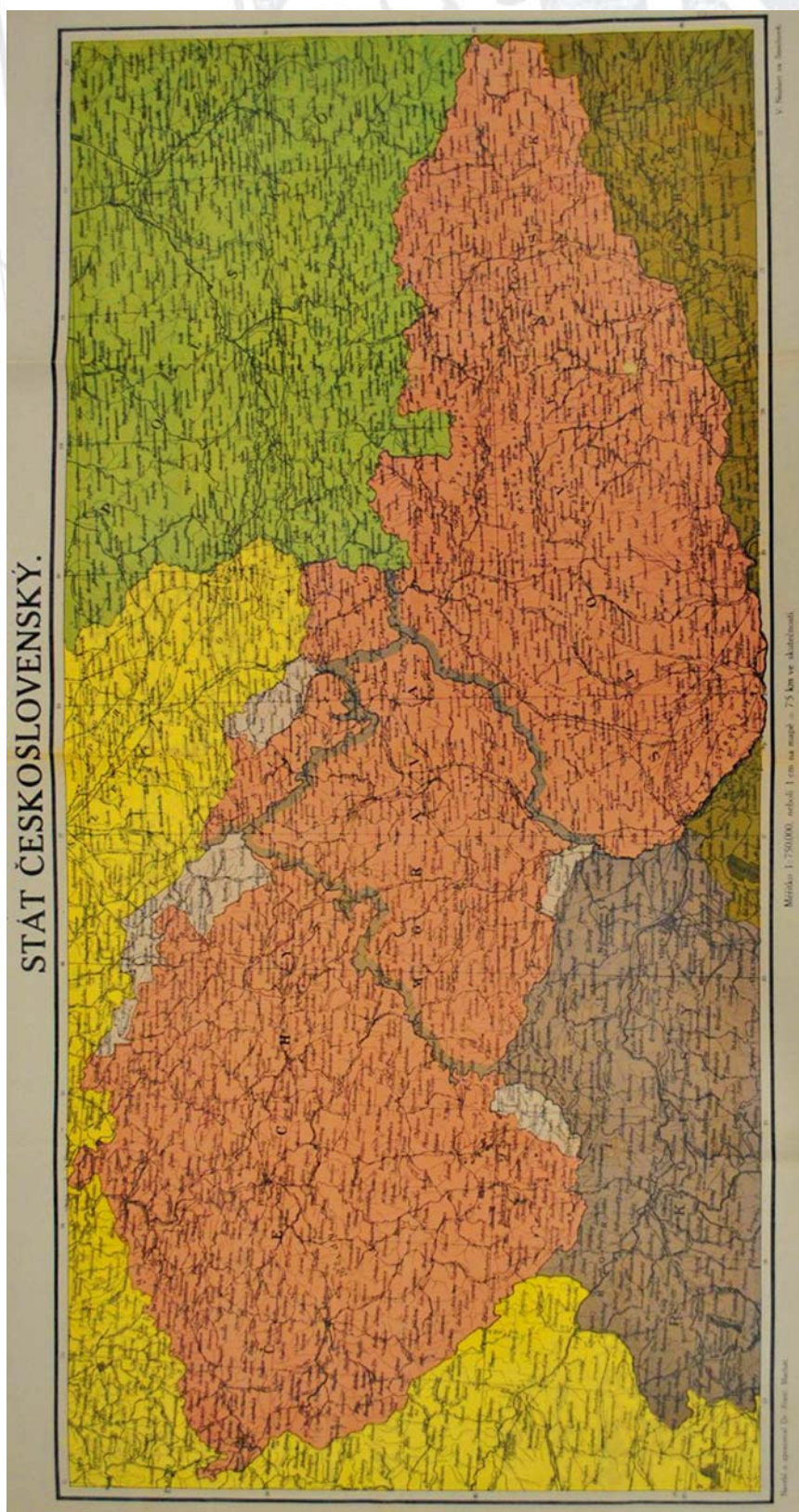
Mapa zobrazuje politické uspořádání Evropy krátce po versailleské konferenci. Jednání mocností potvrdila status quo po 11. listopadu 1918.

Sbírka: Historické muzeum – Národní muzeum

Otázky k zamyšlení:

- Prohlédni si mapu Evropy z roku 1918 a zamysli se, nakolik se liší od současného uspořádání.

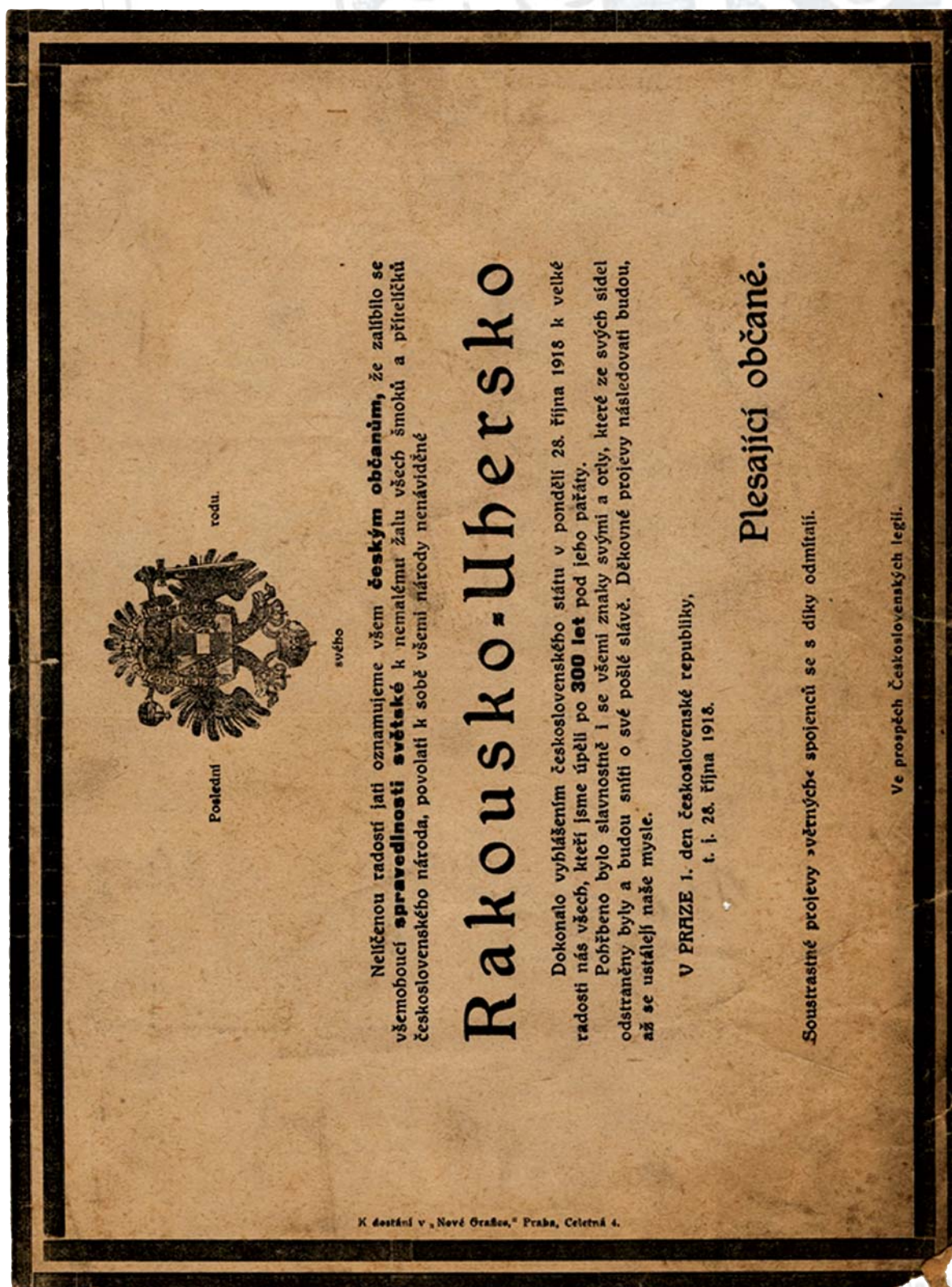

Mapa Československa vytvořená krátce po první světové válce podle představ tehdejších vůdčích československých politiků – představ, které byly korigovány během jednání versailleské konference.

Sbírka: Historické muzeum – Národní muzeum

Otázky k zamyšlení:

- Prohlédni si návrh mapy poválečného uspořádání Československa. Dokážeš říct, zda se představy československých státníků naplnily?
- Najdi na mapě oblasti historických zemí první republiky: Čechy, Morava, Slezsko, Podkarpatská Rus, Těšínsko, Ratibořsko, Opavsko.
- Čím se mapa liší od současného uspořádání naší republiky?

Parte Rakouska-Uherska, které vyšlo v euforii ze vzniku československého státu v roce 1918. Žertovný leták čtenáře informuje o skonu Rakouska-Uherska.

Sbírka: Historické muzeum – Národní muzeum

Otázky k zamyšlení:

- Co chtěl říct autor letáku větou „Pohřbeno bylo slavnostně i se všemi znaky svými a orly, které ze svých sídel odstraněny byly a budou snít o své poslé slávě“? *Znakem Rakouska-Uherska byla dvouhlavá orlice, ve svých pařátech držela meč, královské klenoty a na jejích křídlech byly vyobrazeny znaky historických zemí císařství. Po pádu Rakouska-Uherska byly tyto znaky odstraněny.*
- Jaké funkce tento žertovný leták ve své době plnil? *Leták měl nejen pobavit, ale sloužil také jako informační zdroj.*

PŘEDPLATNĚ:
Poštou neb s dopisáčkou do domu v Praze a po-
štou v Československé republice:
Na měsíc Kč. 10—
Na čtvrt roku Kč. 30—

Jednotlivá čísla: ve všední dny v Praze i na
venkově 40 h, v neděli a ve svátek v Praze i na
venkově 50 h. Cílo pražské pošt. spojitelný
49.437. Inserční doklady musí být objednány.
Rokovky se nevrací.

Nezbytnou součástí nově vzniklého státu byly státní symboly. Jejich podobu přinesl denní tisk 16. 5. 1920.

Anonym, 1920. *Venkov*. Praha, roč. 15., č. 115, titulní strana.

Zákon o státních znacích Československé republiky byl přijat dne 30. března 1920 na schůzi Národního shromáždění. Po podpisu prezidenta nabyl platnosti. Uvedené zpodobnění státních znaků vypracoval prof. Kysela. Vlajka je tvořena modrou, bílou a červenou barvou na základě ústavní listiny: modrá barva byla umístěna do klína s odůvodněním, že uskupení barev symbolizuje nedílnost našeho státu a odpovídá heraldickému principu. Zákon rozlišoval tři státní znaky:

Znak malý – český lev, symbol historického českého státu se slovenským lvem na srdci;

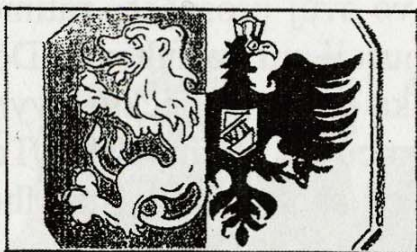
Znak střední – ve středu český lev, v horním poli znak Podkarpatské Rusi a Slovenska, v pravém dolním poli znak moravské orlice, v levém poli slezské orlice. Podkarpatská Rus nikdy neměla samostatný znak, z tohoto důvodu byl navrhnout rozpuštěný štít, v jehož pravé polovině se nacházejí tři zlaté břevna v modrém poli a v levém bílém poli červený vpravo hledící medvěd;

Znak velký – obsahuje znaky všech politicky významných součástí státu. V jeho středu se na červeném pozadí nachází český stříbrný lev, po stranách znaky Moravy a Slezska, nahoře znak Slovenska a Podkarpatské Rusi, ve spodní třetině Těšínska, Opavska a Ratibořska. Hlavní štít drží dva zlatí lvové, pod nimiž se vine stuha s nápisem: „Pravda vítězí!“. Pod tímto heslem táhlo husitské poselství k basilejskému sněmu a používal jej také král Jiří z Poděbrad.

Otázky k zamyšlení:

- Čím se liší velký státní znak první republiky od současného velkého státního znaku?
- Proč má český lev dva ocase? *Podle pověsti o Bruncvíkovi, doprovázel lev Bruncvíka poté, co mu vyňal z tlapy trn. Zažili spolu mnohá dobrodružství, například i boj s baziliškem, který lvu rozťal ocas ve dvě. Dle heraldiky se objevuje dvouocasý lev od 13. století. Dalimírova kronika uvádí, že římský král Ota IV. přidal druhý ocas do znaku Přemysla Otakara I. za pomoci během saského povstání. To je však mystifikace. Doklad o existenci dvouocasého lva pochází z roku 1247, kdy jej jako erbovní znamení přijal Přemysl Otakar II.*
- Odkud pochází nápis „Pravda vítězí!“? *Z dob husitských válek: husitští poslové pod tímto heslem táhli k basilejskému sněmu a používal jej i král Jiří z Poděbrad.*

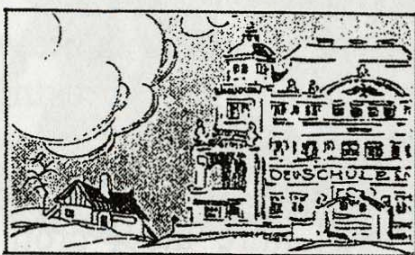
Za jakých podmínek by se naši Němci vyrovnali

Nejdříve by se spravedlivě změnil
znak republiky.

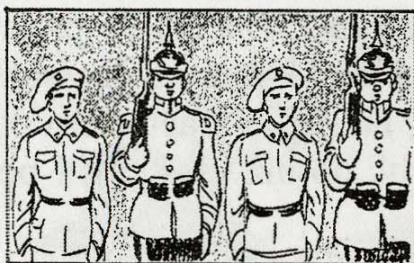
Za každý pomník český by si
Němci postavili jeden německý.

Za jednu českou školu jednu
německou.

Uliční tabulky budou k vůli ne-
strannosti otáčecí.

Armáda bude spravedlivě
znovuzřízena.

Za jednoho českého úředníka
jednoho německého.

Státní hymna se překomponuje
tak, že to bude směs z „Kde do-
mov můj“ a „Wacht am Rhein“.

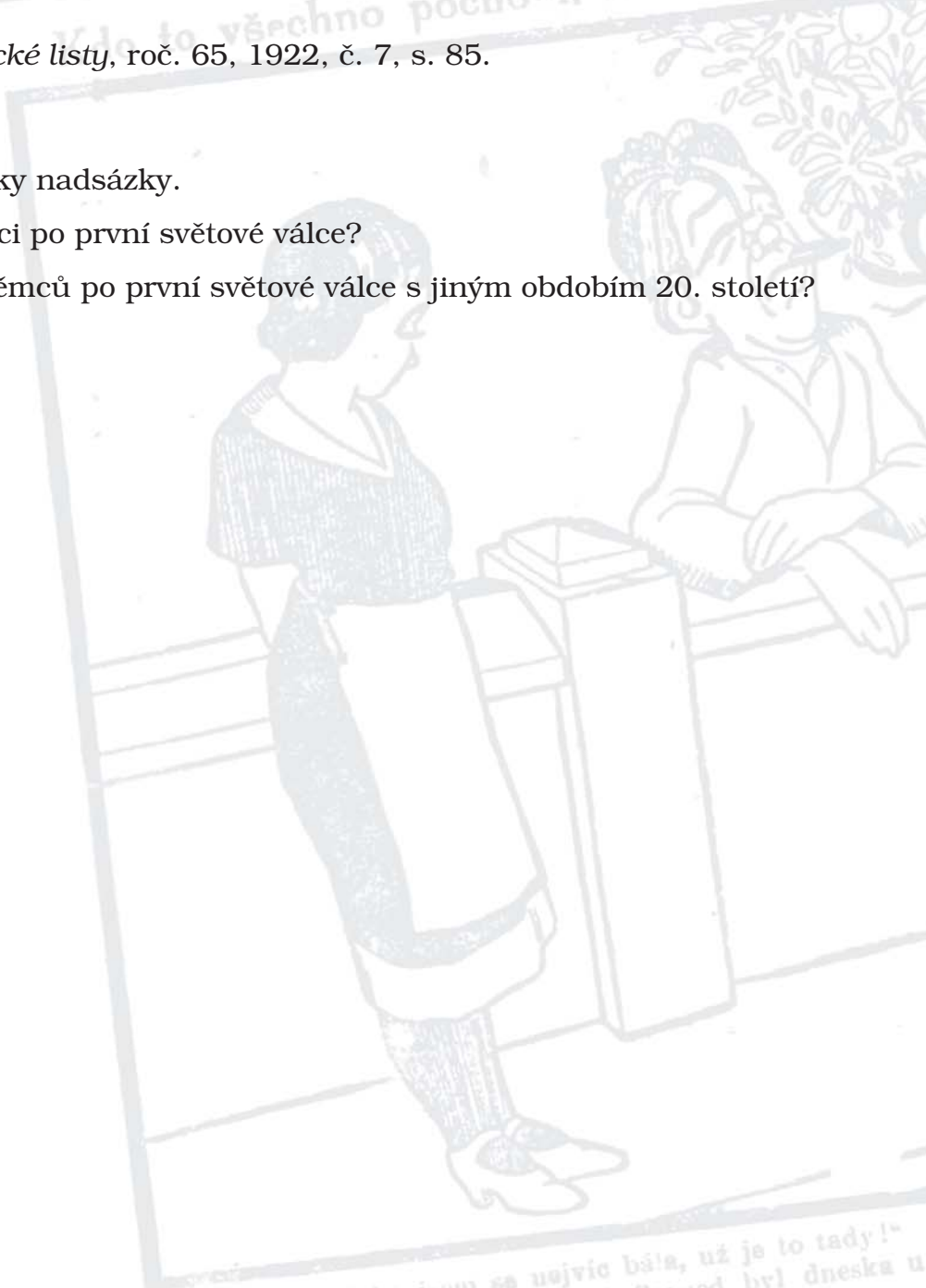
A aby se předešlo stálým kontro-
versám k vůli většině a menšině,
přebývajících procenta Čechoslová-
ků se vyvraždí...

Po ukončení první světové války zaplavila české území euforie vítězství, což se odrazilo i ve vztahu k německému obyvatelstvu. V poválečném období se řešilo česko-německé vyrovnání. S německým sousedem představitelé nově vzniklého státu jednali korektně, avšak problémem bylo společné soužití Němců a Čechů. Satirické časopisy mnohem více útočily proti českým Němcům než proti Němcům obecně.

Zdroj: Anonym, 1922. *Humoristické listy*, roč. 65, 1922, č. 7, s. 85.

Otázky k zamyšlení:

- Najdi v dobové karikatuře znaky nadsázky.
- Jaké postavení měli čeští Němci po první světové válce?
- Je možné srovnat postavení Němců po první světové válce s jiným obdobím 20. století?

Ona: „Lopziku, deho jsem se nejvic bála, už je to tady!“
„Němče hloupá, to nic není! Souosed byl dneska u...“

50 hal.

50 hal.

1925.

Dne 28. května.

čís. 22.

Kdo to všechno pochopí, co máj s láskou natropí?

Ona: „Tojžíku, deho jsem se nejvíc bála, už je to tady!“

On: „Nebuď hloupá, to nic není! Soused byl dneska u nás a povídal jsem, abysme na jeho louce neváleli trávu.“

V období první světové války se do popředí dostala každodenní témata, což zapříčinilo útlum politické karikatury. Tento trend se udržel v humoristických plátcích také po válce.

Časopis *Komár* se řadí mezi humoristicko-satirická periodika. Vycházel v období 1925–1941. Tento oblíbený časopis sice neoplýval vysokou uměleckou úrovní, ale plně sloužil svému účelu.

Zdroj: Anonym, 1925. *Komár*. Brno: Alois Grünwald, č. 22, titulní strana.

Otázky k zamyšlení:

- Lišil se humor prvorepublikových periodik od pojetí současných humoristických časopisů?

První zákon.

Národní výbor vydal dnes 28. října první zákon:

Samostatný stát československý vstoupil v život. Zachována souvislost dosavadního právního řádu se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upraven nerušený přechod k novému státnímu životu.

Národní výbor jménem československého národa jako výkonný státní svrchovaný orgán nařizuje:

I. článek: Státní formu československého státu určí národní shromáždění ve shromáždění s československou národní radou v Paříži jako orgán jednomyslné vůle národa. Než se tak stane, vykonává státní svrchovanost národní výbor.

II. článek: Veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti.

III. článek: Všechny úřady státní, zemské, župní, okresní a obecní jsou podřízeny národnímu výboru a prozatím úřadují a jednají dle stávajících platných zákonů a nařízení.

IV. článek: Zákon tento nabývá platnosti dnešním dnem.

V. článek: Předsednictvu národního výboru se ukládá, aby tento zákon provedlo.

Dáno v Praze, 28. října 1918.

Antonín Švehla. Jiří Stříbrný. Dr. Alois Rašín. Dr. František Soukup. Dr. Vavro Šrobár v. r.

Svobodni!

Rakousko-uherská vláda kapitulovala a tím je rakousko-uherská říše rozvázána. Národní výbor československý ujal se v Praze v důsledku toho zatím vlády a v nejbližších dnech převzme vládní moc v celém území československého státu. Přestala doba politických úřadů, nastala doba práce. Nyní ukáže český národ, že je zralý k politické samostat-

nosti, a před očima celého vzdělaného lidstva, sledujícího napjatě první kroky osvobozeného národa, vykoná div hladkého a pokojného provedení převratu, jakých svět neviděl dosud mnoho. Naše mladá svoboda i blahobyt nás všech závisí nyní na naší kázi a na našem pořádku. Proto žádáme v této osudné chvíli věrné Čechy, aby s nasazením všech sil se věnovali udržování pořádku a potírání anarchie. První zákon naší vlády nařizuje zachovávání dosavadních zákonů a nařízení, dokud nebudou změněna. Klid, naprostý a nezlomný klid, bez výtržností a bez demonstrací, jest heslem dne. Každý na své místo, ke své práci, ke svým povinnostem. Svoboda naší vlasti je v nebezpečí, nebudeme-li poslušni prvního rozkazu své vlády.

Události v Praze.

Triumfující národ.

Praha, 28./10. Zpráva o kapitulaci Rakouska přišla do Prahy o 10. hodině dopoledne. Vytěšena byla na redakcích a okamžitě nakupily se kolem redakcí ohromné zástupy lidu a veškerý život vyšinul se z obvyklých kolejí. Zástupy lidu shromáždily se na Václavském náměstí a provolávaly slávu československému státu, Wilsonovi, Masarykovi, Francii atd. Vojska jásala, strhovali kokardy s čepic a ozdobovali čepice barvami národními a trikolorami. Dámy a děti mávaly americkými praporky. Také důstojníci nosí na čepicích místo kokard české barvy. Slovanská lípa před »Zlatou husou« ověšena byla národními barvami slovanskými. Radost a nadšení zářilo každému z očí i tváří, jásot nemá meze. Reči i projevy dávaly na jevo nadšení. Ruch soustředil se hlavně na Václavském náměstí, Přílopecích a Ferdinandově třídě, ostatní město je poměrně klidné. Ve středu města pouliční dráha jen sotva si razila cestu. Obchody se zavíraly jednak ze strachu, jednak proto, že personál odešel. Celá Praha je na nohou, vítá a jásá.

Oznámení vyhlášení samostatného československého státu v tisku.

Zdroj: Anonym, 29. 10. 1918. *Lidové noviny*. Brno, roč. 26, č. 297, s. 1.

Otázky k zamyšlení:

- Jaká byla dle tisku reakce obyvatelstva nově vzniklého státu?
- Kdy a kterým orgánem byl vydán první zákon? 28. října 1918 Národním výborem.